

SCHADUWZIJDE WESTERSE OPENHEID

Door: Victor A.C. Remouchamps. Luitenant-kolonel der Artillerie (b.d.)

Militair en politiek analist

April 2018

Inleiding

Net als racisme en discriminatie lijkt ook de term corruptie misbruikt te worden als argument voor of tegen een ongewenste politieke situatie of ongewenste realiteit. Om die reden is het gewenst om een artikel waarin die term een sleutelrol gaat spelen, te starten met een geaccepteerde uitleg om duidelijkheid over strekking en toonzetting te geven. In gebruikelijk Nederlands is corruptie:

*“het politieke, sociale of economische verschijnsel waarbij iemand in **een machtspositie** deze misbruikt teneinde zichzelf of anderen ongeoorloofde gunsten te verlenen, in het laatste geval vaak in ruil voor wederdiensten of als vriendendienst”.*

Het sleutelwoord is *machtspositie* en dat is niet gerelateerd aan een niveau of beperkt tot een bepaalde positie binnen een samenleving. Die machtspositie biedt onverwachte voordelen die anderzijds achterwege zouden blijven.

Is Corruptie in Oekraïne een *two way street*?

Op de *Corruption Perception Index 2017*¹ staat Oekraïne op plaats 130 van de 168 naties en de toestand is sinds 2015 (eveneens plaats 130), ondanks de materiële steun uit het Westen, nauwelijks verbeterd. Ter vergelijking: Rusland bezette in 2015 plaats 119 en is sindsdien afgedaald naar plaats 135. (Hoe lager de plaats op de ranglijst, des te groter de corruptie) Uit die cijfers blijkt dat Oekraïne wordt geteisterd door een vrijwel onuitroeibare corruptiecultuur die binnen alle geledingen van de Oekraïense samenleving geïnstitutionaliseerd lijkt te zijn. Het blijft niet beperkt tot de politiek. Smeergeld, vriendjespolitiek en belastingontduiking zijn ook sterk geworteld in justitiële -, politie- en industriële structuren.

In het artikel *“Corruptie versus Slagkracht”* (2015) werd daarom niet ten onrechte vastgesteld dat *“onder de huidige omstandigheden de weg naar boven absoluut nog niet is ingezet. De gemiddelde Oekraïense burger betaalt 10 tot 20% van zijn inkomen aan smeergelden en 80% van de burgers betalen voor diensten die ze gratis zouden moeten krijgen”*. Het sleutelwoord in deze tekst is *“onder de huidige omstandigheden”* en volgens **Taras Kuzio**,² een in Toronto wonende Oekraïense analist, moet niet alleen het nodige binnen Oekraïne veranderen, maar ook buiten de Oekraïense grenzen. In de afgelopen twee jaar heeft hij vastgesteld dat het Westen door zijn opengrenzenbeleid mede schuldig is aan het feit dat de anticorruptiestrijd nog steeds niet de gewenste resultaten heeft opgeleverd en de toestand niet is verbeterd.

Hij drukt de schuld van het Westen in zijn artikel *“Two Ways the West enables Corruption in the Ukraine”* als volgt uit: *“the West bears some culpability, too. Ukrainians flee criminal prosecution and receive **political asylum** in the West and they use **Western banks to launder***

capital from Ukraine. It is time to close down these two avenues for corruption facilitated by the West and make the fight against corruption a two-way process” en pleit er voor om die voor Oekraïne ongewenste situatie zo snel mogelijk te beëindigen en toekomstige pogingen te blokkeren. De vraag is dan ook of het Westen uit Oekraïne weggetrokken kapitaal krachtige, schimmige figuren de ruimte biedt om hun schemerige activiteiten buiten de Oekraïense grenzen ten nadele van Oekraïne voort te zetten en daardoor de bestrijding van corruptie door de beleidsbepalers in Kiev te frustreren? Is dat een correcte observatie? Of is het meer een poging om het Oekraïense onvermogen deels op de schouders van anderen te schuiven?

Westerse Transparantie en Tolerantie

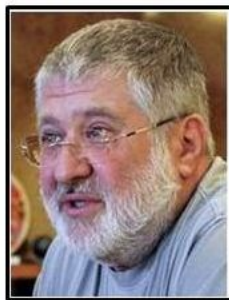
Binnen en buiten de landsgrenzen heerst al decennialang de mening dat de corruptiecultuur het grootste obstakel vormt voor een echte doorstart naar een westers georiënteerd bestuursmodel. Die ingewortelde cultuur is voor westerse politici een belangrijke reden om Oekraïne zowel bij de EU als de NAVO voorlopig buiten de deur te houden. Gelet op de plaats op de corruptie-index van nieuwe en potentiële Midden Europese lidstaten³ lijkt dat een weinig steekhoudend argument te zijn.

Volgens Oekraïnekenners heeft de regering in Kiev de corruptieverwijten zeker ter harte genomen en de laatste jaren een groot aantal maatregelen getroffen om de geïnstitutionaliseerde corruptie definitief een halt toe te roepen. Een van die maatregelen is het vervolgen van oligarchen die buiten de Oekraïense grenzen politiek asiel hebben gekregen en gebruikmakend van politieke en juridische instrumenten hemel en aarde hebben bewogen hun in Oekraïne opgebouwde kapitaal uit de handen van de regering in Kiev te houden. Pogingen van de regering van president Poroshenko om deze lieden uit te laten leveren, hebben tot nu toe weinig of geen resultaat opgeleverd.

Toen het volk in januari 2014 de straat op ging om onder aanvoering van studenten en schimmige structuren, Yanukovich te dwingen tot afreden, werd duidelijk dat er binnen de oligarchenkliek in Oekraïne een tweedeling was ontstaan. Hoewel de doelstellingen van beide delen gelijksoortig is - uitbreiding van macht en rijkdom en bescherming van hun

Dmytro Firtash

Ihor Kolomoisky

Gennady Bogolyubov

Serhiy Bondarchuk

Olexandr Onyshenko

inkomstenbronnen - is de manier waarop ieder deel dit wil realiseren, verschillend. Het westers georiënteerde deel onder aanvoering van **Oleksandre Volkov**⁴ en **Konstantin Zhevago**⁵ beseft dat het zich zal moeten conformeren aan de democratische regelingen zoals die in Europa gemeengoed zijn geworden en die regelingen ook daadwerkelijk moet accommoderen en implementeren. De Kremlin-georiënteerde oligarchen

zoals **Rinat Akhmetov**⁶ en **Victor Pinchuk**,⁷ willen dat alles bij het oude blijft en Moskou het centrum van hun belangstelling is en blijft...

Om de lezers van zijn artikel te overtuigen van de juistheid van zijn stelling, komt Kuzio met een groot aantal voorbeelden op de proppen. Bij de vlucht naar voren (richting het Westen) blijkt de hiervoor geconstateerde tweedeling geen doorslaggevende rol te hebben gespeeld. Volgens hem zijn de belangrijkste *economische asielzoekers* die in zijn ogen misbruik maken van de westerse transparantie en tolerantie:

- **Dmytro Firtasch:** Een voormalige brandweerman die dank zij Viktor Yanokovich in 2009 de top van de Oekraïense olie- en gasindustrie heeft bereikt en beschouwd werd als de **gastycoon van Oekraïne**. Dankzij goede contacten op het hoogste politieke niveau kon hij opklimmen tot hoofd van “*Neftegaz*”, eigenaar van “*Eurogaz*” en de grootste uitzendgemachtigde “*Inter*”. Als de belangrijkste bestuurder van die twee energieorganisaties kon hij gastransacties en -transities van Centraal-Aziatische staten naar Oekraïne sturen en beheren. Beschuldigd van banden met maffia-achtige structuren staat hij sinds 2014 onder huisarrest in het *Ritz* hotel in Wenen. Zijn activiteiten zijn in het Westen bekend en worden sterk veroordeeld door de Verenigde Staten. De EU echter, kneep meerdere keren “een oogje dicht” om de gasvoorziening vanuit Centraal Azië naar Europa niet te verstoren. De Oostenrijkse autoriteiten weigeren tot nu toe om hem uit te leveren.
- **Ihor Kolomoisky.** Deze Oekraïense oligarch, voormalig gouverneur van Dnjepropetrovsk en voormalig eigenaar van *Privat Bank* en het televisiestation *Chanel 1+1*, wordt door Oekraïnekenners beschouwd als de twee na rijkste man in Oekraïne. **Kolomoisky** wordt gezocht voor een jarenlange verduistering van geld uit *Privat Bank* die hij - volgens een onderzoek van *Kroll Associates* - samen met zijn kameraad in het kwaad **Gennady Bogolyubov** ongeveer \$ 5,5 miljard lichter heeft gemaakt. Een Londense rechtbank heeft weliswaar opdracht gegeven om ongeveer \$ 2,5 miljard van de **Kolomoisky** en **Bogolyubov** tegoeden in Britse banken te bevriezen, maar daarmee vloeien de onrechtmatige sommen nog niet terug in de Oekraïense schatkist. **Kolomoisky** verblijft in een paleisachtige luxe woning aan het Meer van Geneve. Zwitserland weigert hem uit te leveren!
- **Olexandr Onyshenko.** Toen de Oekraïense openbare aanklager hem in 2016 wilde ondervragen over zijn rol in ontdekte malversaties in de gassector, vluchtte hij naar het Westen en woont afwisselend in Duitsland en Spanje. Beide landen weigeren hem uit te leveren en Interpol is niet ingegaan op het verzoek van Kiev om hem te ‘*redflaggen*’ waardoor hij als een gevluchte misdadiger ge-earmarked zou staan.
- **Serhiy Bondarchuk.** Het voormalige hoofd van de Oekraïense wapenexport-onderneming *UkrSpetsExports* wordt door de Oekraïense autoriteiten wegens vэрstreckende corruptiepraktijken ten nadele van de Oekraïense belastingbetaler gezocht. Hij heeft politiek asiel gekregen in Groot Brittannië en het land weigert hem uit te leveren!

Behalve het fenomeen van de *economische asielzoeker* wijst Kuzio ook op het feit dat jaarlijks heel wat dollars uit schemerige bronnen in Oekraïne, Rusland, Belarus en Eurazië middels westerse banken worden *witgewassen*. De vanuit Washington DC opererende *Global Financial Integrity* organisatie heeft onlangs berekend dat door het witwassen jaarlijks ruim \$ 12 miljard uit de financiële middelen van Oekraïne naar het buitenland stroomt. Bankreglementen zijn

vaak ondoorzichtig en kennen nauwelijks een waterdichte controle. Veel banken lijkt het niet te boeien waar het geld vandaan komt of door welke bronnen de geldstromen gefabriceerd worden. Het gevolg is dat banken in Cyprus, Monaco, Liechtenstein, Zwitserland, Luxemburg, en London⁸ jaarlijks tussen de \$ 5 en \$ 12 miljard⁹ witwassen. Zonder de steun van het Westen kunnen deze malafide praktijken en de financiële uitstroom niet gestopt worden. Een van de maatregelen die eenvoudig genomen kan worden, is het verscherpen van de informatieplicht zoals het *US Department of Treasury* onlangs bij de banken in Letland heeft bedongen. Geldinbrengers moeten sinds kort een Lets paspoort kunnen tonen. Tot nu toe blijken weinig westerse regeringen genegen te zijn om de gewenste maatregelen te treffen en de gelduitstroom uit o.m. Oekraïne te stoppen.

Een unieke kans?

Volgens Taras Kuzio krijgt het Westen de historische kans om een land met 46 miljoen inwoners de mogelijkheid te bieden zich in het spoor van andere voormalige Oostbloklanden en voormalige USSR-republieken te transformeren in een (westers georiënteerde) democratisch georganiseerde en geregeerde staat. Om de door de regering in Kiev ingestelde maatregelen met succes te kunnen doorvoeren, moet volgens Taras Kuzio de driehoek regeringen-banken-opsporingsinstanties de twee beschreven opties (economisch asiel en witwassen geldstromen uit Oekraïne), binnen een multinationale context, op korte termijn gefrustreerd en het liefst gestopt worden. Laten ze dat na, dan hebben zeker Europese landen geen enkel moreel argument om van Oekraïne te eisen hard tegen corruptie op te treden. Bovendien is de kans groot dat het land opnieuw in chaos vervalt en de Russische buurman de gelegenheid krijgt om die instabiliteit te benutten en Oekraïne weer in het Russische huis terug te doen keren.

Correcte observatie of een poging de schuld op andere te schuiven

Wanneer een “*onafhankelijk*” orgaan constateert dat corruptie binnen een samenleving geïnstitutionaliseerd is, betekent het dat die niet meer beperkt is gebleven tot de hoogste niveaus van politieke, financiële en veiligheidsstructuren. Die corruptie heeft zich zodanig ingevreten in alle geledingen van die samenleving dat de zoektocht naar een oplossing een complexe exercitie wordt. In situaties waarin een individu, institutie, organisatie, instantie of structuur een machtspositie inneemt t.o.v. de doorsnee burger in de straat, ligt het corruptiespook op de loer. Als dat orgaan constateert dat die doorsnee burger daardoor 10 tot 20% van zijn inkomen moet besteden aan smeergelden en 80% van de doorsnee burgers betalen voor diensten die ze gratis zouden moeten krijgen, onderstreept dit het complexe karakter van die zoektocht.

Volgens Taras Kuzio heeft Oekraïne enorm geïnvesteerd in de bestrijding van de corruptie en met de instelling van een speciale rechtbank een aantal opmerkelijke successen geboekt. Toch zijn die successen niet zodanig dat de positie op de *Corruption Perception Index* sterk is verbeterd. Natuurlijk bieden de transparante westerse samenlevingen met hun democratische instituties ampele kansen voor Oekraïense burgers met een stevige beurs om de grenzen binnen de daar geldende juridische kaders op te zoeken en zelfs te overschrijden. De vraag is echter in hoeverre die kansen de bestrijdingseffectiviteit van een ingevreten decennialange corruptie frustreren, indien het Westen voorrang geeft aan andere belangen?

Correcte observatie of een poging om de schuld af te schuiven? Het antwoord is afhankelijk van de invalshoek waarmee de corruptieproblematiek in Oekraïne wordt benaderd. Laat onverlet dat westerse, vooral Europese staten de verantwoordelijkheid hebben om de mogelijkheden voor corruptiebestrijding in Oekraïne te optimaliseren en niet om die juist te verstoren resp. te frustreren.

¹ Van de 176 landen die vermeld staan op de “*Corruption Perception Index*” (cijfers 2017) staan de voormalige sovjet-republieken Estland (22), Letland (44) en Litouwen (38) op een verhoudingsgewijs gunstige plaats in het overzicht. De twintig meest corrupte landen zijn terug te vinden in ZO Azië, Centraal Azië, Zuid-Amerika en Afrika. De landen van het voormalige Warschau Pact zijn de afgelopen twintig jaar gestadig opgeklommen in de ranglijst en hebben een middenmoot positie bereikt dankzij de steun van Europese wet- en regelgeving. De corruptie-index (beter bekend onder de internationale naam: *Corruption Perceptions Index of CPI* bestaat sinds 1995. Met de CPI wilde “*Transparency International* (een non-profit onderzoeksbureau naar corruptie) “het onderwerp corruptie op de internationale politieke agenda zetten. De CPI classificeert staten op basis van het gepercipieerde corruptieniveau. Daarbij kijkt TI naar de mate waarin men corruptie ervaart van publieke organisatie en politici. TI definieert corruptie als 'het misbruik van toevertrouwde macht voor persoonlijk gewin'. Landen kunnen 10 punten scoren met de 10 als hoogste score. Hoe hoger de score, hoe minder corruptie. In 2000 omvatte het onderzoek 90 staten. In 2007 was dit aantal opgelopen tot 180. Uit de resultaten blijkt dat 70% van de onderzochte staten minder dan vijf (5) punten scoort. Voor ontwikkelingslanden ligt dit percentage zelfs op 90%.

² Een Britse academicus en kenner van de politieke, economische en veiligheidsontwikkelingen in Oekraïne: als *non-resident fellow* verbonden aan het *Center for Transatlantic Relations* van Johns Hopkins-SAIS. Hij is de auteur van het boek “*Putin’s War Against Ukraine*” en mede-auteur van het boek “*The Sources of Russia’s Great Power Politics: Ukraine and the Challenge to the European Order.*”

³ Slowakije en Italië: #44; Roemenie en Griekenland: #59; Hongarije: #66; Bulgarije: #71; Albanië en Bosnië: #91; Macedonië: #107

⁴ Eigenaar van het TV station *Gravis*, lid van de Oekraïense Tweede Kamer, ondervoorzitter van het budgetcomité.

⁵ Eigenaar van de *Poltava* mijnbouwonderneming en *Vorksla* voetbalclub. Hoewel hij slechts 5% van de zittingen van het parlement heeft bijgewoond, is en blijft hij lid van de Oekraïense Tweede Kamer.

⁶ “*Koning van de Donbas* “; staat op de Amerikaanse zwarte lijst. Ondanks het feit dat hij voor een miljard dollar een kolenmijn in West Virginia bezit. Geschat aantal employees: circa 300.000. Schatrijk geworden onder het bewind van Yanukovich. Geschat vermogen \$ 15,4 miljard. Een van de belangrijkste financiers van de opstand in Oost Oekraïne.

⁷ Hij ondersteunde in 2016 de kandidatuur van **Hillary Clinton** door jaarlijks een miljoen dollar te doneren aan haar stichting. Bovendien ondersteunt hij een stichting van **Tony Blair** met een jaarlijkse bijdrage van \$ 500.000 dollar en regelde hij dat **Bill Clinton** voor een fooi van \$ 500.000 een aantal lezingen in Moskou kon houden. Volgens een aantal vooraanstaande Amerikaanse analisten speelt Pinchuk onder één hoedje met de Kremlin-bazen die hoopten dat een nieuwe *Clinton administration* vanaf 2016 zich positiever richting Poetin zou opstellen waardoor zijn mondiale aanzien aanmerkelijk kon gaan groeien.

⁸ Als overkoepelende bankorganisatie plukt het mede de vruchten van belastingparadijzen in Guernsey, Jersey en de Britse Virgin Islands.

⁹ De in Washington gevestigde *Global Financial Integrity* organisatie heeft berekend dat in de jaren tussen 2004 en 2013 ongeveer \$ 120 miljard door corrupte oligarchen uit Oekraïne is gestolen.